

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
імені П. І. ЧАЙКОВСЬКОГО

КОЛЯДА Наталія Олегівна

**СОНАТА ДЛЯ СКРИПКИ СОЛО: ІСТОРІЯ ЖАНРУ В АСПЕКТІ
ВЗАЄМОДІЇ «КОМПОЗИТОР – ВИКОНАВЕЦЬ»
(спеціалізація «скрипка»)
СПЕЦКУРС**

**Творчий керівник
народний артист України, професор Баженов Анатолій Іванович**

**Науковий консультант
кандидат мистецтвознавства, професор Коханик Ірина Миколаївна**

Київ – 2022

ЗМІСТ

- I. Вступ. Жанр і стиль в музичній інтерпретації
- II. Формування жанру сонати для скрипки соло
- III. Й. С. Бах і Г. Ф. Телеман як взірці барокової традиції жанру
- IV. Відродження жанру та жанрово-стильові взаємодії у ХХ ст.
- V. Шляхи розвитку сонати для скрипки соло в ХХІ ст.
- VI. Список рекомендованої літератури

СОНАТА ДЛЯ СКРИПКИ СОЛО: ІСТОРІЯ ЖАНРУ В АСПЕКТІ ВЗАЄМОДІЇ «КОМПОЗИТОР – ВИКОНАВЕЦЬ»

I. Вступ. Жанр і стиль в музичній інтерпретації

Тема 1.1. Поняття жанру в музичній творчості. Роль жанру в процесі формотворення. Класифікація основних музичних жанрів в історичному контексті. Жанр як чинник драматургії музичного твору.

Тема 1.2. Поняття стилю в музичній інтерпретації. Роль стилю в процесі інтонування. Сильові маркери. Розгляд основних стилів в історії музики. Музичний стиль як сфера взаємодії «композитор – виконавець». Інтерпретативність як основа комунікації в системі «композитор – виконавець – слухач».

Тема 1.3. Музичне виконавство і виконавський аналіз. Виконавська концепція як частина аналізу. Джерела аналізу музичного твору. Іntenційність як ознака інтерпретації. Багатоваріантність виконавської інтерпретації та її чинники.

II. Формування жанру сонати для скрипки соло

Тема 2.1. Два різновиди сонат: *sonata da chiesa* (церковна соната) та *sonata da camera* (камерна соната). Структурні особливості сонатних циклів. Роль тріо-сонати в формуванні жанру сонати для скрипки соло. Перші барокові зразки солюючої скрипки. Прийом скордатури. Цикл Г. І. фон Бібера «Rosary Sonatas (Mystery Sonatas)». Перші друковані твори для скрипки соло Й. П. Вестхоффа. Соната для скрипки соло Й. Г. Пізенделя як повноцінний зразок поліфонічності викладу в скрипковій фактурі.

Тема 2.2. Італійська скрипкова школа та її вплив на розвиток виконавської майстерності. Творчість А. Кореллі – приклад еволюції композиторської техніки та виконавської майстерності. Ф. Джемініані та його праця «Мистецтво гри на скрипці». Виконавські новації в сонатах Ф. Джемініані. Поява в скрипковій соло-сонаті фуґи як частини циклу.

III. Й. С. Бах і Г. Ф. Телеман як взірці барокової традиції жанру

Тема 3.1. Шість сонат і партит для скрипки соло Й. С. Баха.

Структура циклу сонат. Форма фуги та її виконання в скрипковій фактурі. Особливості партит циклу. Чакона як довершена кульмінація циклу: аналіз форми і поліфонічної фактури. Концепція композиторського задуму як чинник художньої цілісності. Композиторські засоби виразності в сонатах і партитах. Цикл Баха у виконавських інтерпретаціях класиків (Г. Шерінг) і сучасних скрипалів.

Тема 3.2. Дванадцять фантазій Г. Ф. Телемана. Концепція та структура авторського задуму. Особливості побудови фантазій, їх зв'язок з народною музичною творчістю. Різновиди музичного тексту: факсиміле, уртекст, редакції. Способи барокового орнаментування музичного тексту скрипалями-виконавцями.

Тема 3.3. Еволюція смичка та скрипки як інструменту. Прародичі сучасних струнних інструментів: фідель, ребек, різновиди віоли. Історія виникнення скрипки. Кремонська школа майстрів. «Революція Ж. Леклера»: перехід з жильних струн на металеві. Історичний шлях розвитку смичка: зміни його форми і довжини. Вплив еволюції скрипки та смичка на виконавську манеру гри. Поява нових жанрів скрипкового репертуару як наслідок зростання віртуозності виконавської майстерності.

IV. Відродження жанру на початку XX ст.

Тема 4.1. Причини відродження жанру сонати для скрипки соло в музичній культурі на початку XX ст. Поєднання бахівських поліфонічних принципів та своєрідності поліфонічного мислення в опусах 42 і 91 для скрипки соло М. Регера. Чакона g-moll М. Регера як яскравий приклад слідування традиції Чакони d-moll Й. С. Баха. Відтворення історичної моделі в сонатах для скрипки соло П. Хіндеміта. Опора на хроматичну тональність як основа композиторського типу мислення. Перші зразки портретності виконавців в сонатах для скрипки соло ор. 31а.

Тема 4.2. Шість сонат для скрипки соло Е. Ізаї ор. 27 як енциклопедія виконавських стилів. Бельгійська скрипкова школа та її внесок у розвиток скрипкового мистецтва. Історія написання циклу Шість сонат для скрипки соло Е. Ізаї ор. 27. Особливості форми сонат, новації виконавської майстерності, умовні позначення розроблені Е. Ізаї для Шести сонат. Роль присвяти в музичному творі. Портретність як новий аспект розвитку жанру. Портрети скрипалів-виконавців у соло-сонатах та їх музичне втілення композитором. Комунікація в системі «композитор – виконавець».

Тема 4.3. Квінтесенція пошуків першої половини ХХ ст. Соната для скрипки соло А. Онегера: особливості написання циклу композитором-скрипалем. Поліакордовість в Сонаті для скрипки соло С. Прокоф'єва. Соната для скрипки соло Б. Бартока – вершина жанру у ХХ ст. Структура циклу. Фактурні особливості *Tempo di ciaccone*. Ознаки сонатного і симфонічного в сонаті. Співпраця композитора і виконавця (на прикладі Б. Бартока і Є. Менухіна) як важливий елемент процесу роботи над твором.

V. Шляхи розвитку сонати для скрипки соло в ХХІ ст. в українській музиці.

Тема 5.1. Перші зразки соло-сонат для скрипки в українській музиці. Історичні передумови виникнення жанру сонати для скрипки соло в українській музичній культурі. Сонати для скрипки соло О. Зноско-Боровського як перші зразки жанру. Структура циклів, звернення до українського фольклору, розробка монотематизму. Соната для скрипки соло Л. Грабовського. Структура циклу, особливості сонатної форми. Жанрові орієнтири композитора. Еволюція композиторського мислення від ранніх творів до сьогодення. Місце сонати в творчості Л. Грабовського.

Тема 5.2. «Музика Еріха Занна» О. Войтенка – книга для квартету солістів. Соната для скрипки соло: аналіз форми, фактурні особливості. Програмність як основа драматургічного розвитку циклу. Авторський ефект «занурення в стан через музику». Місце скрипкової сонати в «Книзі».

Тема 5.3. Солююча скрипка у творчості В. Вишинського. Сюїта для скрипки соло «Танці грудневої ночі» В. Вишинського як приклад неокласичної традиції в українській музиці. Іронізація і парадокс як ідейна основа композиторського задуму. Новаторська структура циклу. Цитати як підказки для виконавця. Виконавський процес як «наукове дослідження» музичного тексту. Спільне і відмінне з класичною традицією.

Тема 5.4. Соната для скрипки соло Р. Сокачик. Особливості структури циклу. Поєднання додекафонії та речитативу як спосіб драматургічного розвитку. Композиторські засоби виразності. Обговорення найзручніших варіантів виконавської аплікатури. Співпраця композитора і виконавця як важливий аспект розвитку жанру соло.

VII. Список рекомендованої літератури

1. Ауэр Л. Моя школа игры на скрипке. Интерпретация произведений скрипичной классики. Ред. И. Ямпольского. Москва: Музыка, 1965. 305 с.
2. Бодіна-Дячок В. Авторська присвята музичного твору: погляд в історію. *Київське музикознавство*. Київ, 2017. № 55. С. 228–236.
3. Берфорд Т. Никколо Паганини. Стилиевые истоки творчества. Санкт-Петербург: Издательство имени Н. И. Новикова, 2010. 480 с.
4. Гинзбург Л., Григорьев В. История скрипичного искусства. Москва: Музыка, 1990. Т.1. 285 с.
5. Гинзбург Л. Эжен Изаи. Москва: Музыка, 1959. 84 с.
6. Гинзбург Л. Анри Вьетан. Москва: Музгиз, 1983. 105 с.
7. Горюхина Н. А. Эволюция сонатной формы. Киев: Музична Україна, 1983. 311 с.
8. Глазунов А. Произведения Ф. Джеминиани и П. Локателли и их интерпретация выдающимися скрипачами современности : автореф. дис... канд. искусствовед. Москва: МГК им. Чайковского, 1987.
9. Гретчин О. Формування жанру скрипкової соло-сонати у творчості Арканджелло Кореллі. *Наукові записки*. Вип. 1. Тернопіль, 2010. С. 3–7.
10. Гретчин О. Бароківі проєкції жанру сонати для скрипки соло в творчості Йоганна Себастьяна Баха і Георга Філіппа Телемана. *Wartości w muzyce* 4, 2012. Р. 153–162.
11. Григорьев В. Никколо Паганини. Жизнь и творчество. Москва: Музыка, 1987. 287 с.
12. Григорьев В. Джузеппе Тартини. Москва: Музыка, 1989. 205 с.
13. Григорьев В. Проблема звукоизвлечения на скрипке. Москва: Музгиз, 1991. 187 с.
14. Григорьев В. Истоки польского скрипичного исполнительства. *Музыкальное исполнительство*. Вып. 10. Москва: Советский композитор, 1979. С. 56–87.

15. Кияновська Л. Стилєова еволюція галицької музичної культури XIX–XX ст. Тернопіль: СМП “Астон”, 2000. 339 с.
16. Корній Л., Сюта Б. Історія української музичної культури. Київ: НМАУ імені П. І. Чайковського, 2011. 736 с.
17. Коханик І. Стилевой знак и его функция в современной музыке. Музичне мистецтво і культура: *Науковий вісник*. Вип. 7. Кн. 2. Одеса: Друкарський дім, 2006. С. 59–70.
18. Крейнина Ю. Макс Регер. Жизнь и творчество. Москва: Музыка, 1991. 212 с.
19. Либерман М., Берлянчик М. Культура звука скрипача. Москва: «Музгиз», 1964. 88 с.
20. Мазель Л. Анализ музыкальных произведений. Москва: Музыка, 1971. 687 с.
21. Михайлов М. О классицистских тенденциях в музыке XIX – начала XX века. *Вопросы теории и эстетики музыки*. Вып. 2. Ленинград: Музыка, 1963. С. 23–54.
22. Михайлов М. Стиль в музыке. Ленинград: Советский композитор, 1981. 187 с.
23. Мнацаканян Г. Шесть сонат для скрипки соло Э. Изаи в контексте эволюции скрипичного исполнительства XX века : дис. ... канд. искусств. : 17.00.02. Санкт-Петербург, 2016. 191 с.
24. Москаленко В. Г. Лекции по музыкальной интерпретации: учебное пособие. Київ, 2012. 272 с.
25. Назайкинский Е. В. Стиль и жанр в музыке: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. 248 с.
26. Нестеров С. И. Пути развития сонаты для скрипки соло в контексте стилевых жанровых и исполнительских исканий музыки XX века : дис. ...канд. искусств. : 17.00.02. Ростов на Дону, 2009. 210 с.
27. Нестьев И. В. Бела Барток. Москва: Музыка, 1969. 800 с.

28. Петраш А. Сольная скрипичная соната и сюита до Баха и в творчестве его современников. *Вопросы теории и эстетики музыки*. Вип. 5. Ленинград: Музыка, 1984. С. 165–176.

29. Пірієв О. Сильова еволюція камерно-інструментальної творчості Макса Регера: дис. ... канд. мист. : 17.00.03. Київ, 2021. 212 с.

30. Раабен Л. Жизнь замечательных скрипачей. Москва: Музыка, 1967. 312 с.

31. Рабей В. Георг Филипп Телеман. Москва: Музыка, 1974. 64 с.

32. Рабей В. Сонаты и партиты Баха для скрипки соло. Москва: Музыка, 1970. 211 с.

33. Рябоконева М. Музичний неокласицизм як феномен сучасної західноєвропейської культури: дис. ...канд. мист. : 26.00.01. Київ, 2016. 197 с.

34. Сіренко Є. «Музика Еріха Занна» Олексія Войтенка: «вікно» у творчий всесвіт композитора. *Музична наука на початку третього тисячоліття*. Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової, 2018. Вип. 6.

URL:http://onmavisnyk.com.ua/uploads/editor/stud_issue/stud_6/e7947f699e8dedb14304d60763eccef03.pdf (дата звернення: 19.06.2022).

35. Сандлер В. Западноевропейская соната для скрипки соло первой половины XX века : автореф. дис. ... канд. искусств. : 17.00.02. Москва, 1994. 20 с.

36. Сандлер В. Некоторые особенности использования скрипки как сольного инструмента в сочинениях западноевропейских композиторов XX столетия. *Сборник научных трудов МГК. Музыкальные инструменты и голос*. Москва, 1991. С. 37–49.

37. Стеценко В. Закономірності інтонування на скрипці. Київ: Музична Україна, 1977. 120 с.

38. Стеценко В. Методика навчання гри на скрипці. Ч. I. Київ: Музична Україна, 1974. 170 с.

39. Стеценко В. Методика навчання гри на скрипці. Ч. II. Київ: Мистецтво, 1964. 154 с.
40. Струве Б. А. Процесс формирования виол и скрипок. Москва: Музгиз, 1959. 267 с.
41. Фельдгун Г. История зарубежного скрипичного искусства. Новосибирск: НГК им. М. И. Глинки, 1983. 347 с.
42. Фоміна Н. П. Йозеф Гайдн: від статусних присвячень до дружнього послання. *Часопис національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. Київ, 2013. №1 (18). С. 21–30.
43. Харнонкурт Н. Музыка як мова звуків. Суми: Собор, 2002. 184 с.
44. Холопова В. Методология анализа музыкального содержания. Музыкальное содержание: наука и педагогика. Уфа: РИД УГАИ, 2005.
45. Холопов Ю. О трёх зарубежных системах гармонии. Музыка и современность. Вып. 4. Москва: Музыка, 1966. С. 216–330.
46. Холопов Ю. Проблема основного тона в теоретической концепции Хиндемита. *Музыка и современность*. Вып. 1. Москва, 1962. С. 303–336.
47. Цейтлин Л. Исполнительские рекомендации молодому скрипачу. Москва: Музыка, 1987. 108 с.
48. Цуккерман В. А. Анализ музыкальных произведений: Вариационная форма: учебник. Москва: Музыка, 1987. 239 с.
49. Цуккерман В. Музыкальные жанры и основы музыкальных форм. Москва: Музыка, 1964. 159 с.
50. Швейцер А. И. С. Бах. Москва: Музгиз, 1965. 675 с.
51. Щетинський О. Лінії, перехрестя, акценти. Композитор Леонід Грабовський: бесіди, статті, матеріали. Харків: Акта, 2017. 780 с.
52. Юрьев А. Скрипичные штрихи как средство артикуляции в сонатах и партитах И.С. Баха для скрипки соло : автореф. дис. ... канд. искусств. 17.00.02. Ленинград: Советский композитор, 1974. 29 с.
53. Юсов С. О. Видатні викладачі скрипкових класів Київської консерваторії. *Українське музикознавство*. Київ, 1989. Вип. 25. С 5–19.

54. Ямпольский И. Сонаты и партиты для скрипки соло И.С. Баха. Москва: Музыка, 1963.
55. Amar L. Freundschaft mit Paul Hindemith. Melos, 1955. H. 7/8, 314 s.
56. Bartok Bela. Autobiographie. Munchen, 1972. 165 s.
57. Bartok Bela. Briefe. Munchen, 1973. 270 s.
58. Bartok Bela. Weg und Werk. Herausgegeben von Bence Scabolcsi, Budapest. Corina-Verlag 1972. 381 s.
59. Curty A. A Pedagogical Approach to Eugene Ysaye's Six Sonatas for Solo Violin, op. 27. A Document Submitted to the Graduate Faculty of the University of Georgia in Partial Fulfillment of the Requirements of the Degree University of Georgia. Athens, 2003. 86 p.
60. Delannoy M. Arthur Honegger. Paris, 1953. 301 s.
61. Joachim H. Hindemith. *Musica*, № 11. 1957. S. 63–79.
62. Johann Sebastian Bach. Leit. Leben. Wirken. Kassel, 1976. 261 s.
63. Menuhin Y. Bartok – with my eyes. "The Long Player". Winterthur, 1965. 267 s.
64. Renat M. Oblicza polskiej sonaty XX wieku na skrzypce solo. *Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie*, 2021. Z. VII. S. 11–47.
65. Strobel H. Paul Hindemith. 1948. 305 s.
66. Tappolet W. Arthur Honegger. Geneve, 1957. 275 s.
67. Ysaye A. E. Ysaye. Bruz., 1972. 271 p.